

بېھرووز نئوجاعى

زانكۇيا دھوكى - كۇليزدا پەرودا بنىيات

زمانى

ئىگرتىي

كوردى ،

تىكشكاندن و ھەلۈەشاندىنا پروژى

نەتەۋەسازيا كوردە

ب دیالیکت دهیته هژمارتن، ژ بهر کو شیوهیه کی ئە دەبی نیننه، یان ژێ ئاخافتنکه رین وی شیوازی خودان دهوله تا خوبا سه ریه خونین، یان ژێ پیژ و پرستیژا وی شیوازی ژ زمانی ستاندهرد کی متهه. بههه شیوهیه کی بیت ئەو شیوازی وهکو زمان هاتیه نیاسین ب گشتی که رهستی دیاری کوری بۆ هاتیه دابین کرن و ب شیوهیه کی ده زگایی ژ لایی دام و ده زگه هین دهوله تی فه دهیته پشته قانی کرن.

پۆلینکرنا زمانی کوردی

بهروهای «زمانانی کورد» زمانانی رۆژئاپایی له ده می باسی زمانی کوردی دکهن، پتر باسی «چهند زمانین هه ژ ره و ریشال» دکهن هه تا کو «دیالیکتین کوردی». هندهک ژ شان زمانانان پۆلینکرنا خوه به رفه هتر کره و گورانی «ژ لایی مه کنزی فه» و دملکی «ژ لایی لودویگ پاوله وه» ژێ ب دوو زمانین ته و او جیا واز ژ کوردیی پیناسه کرینه.

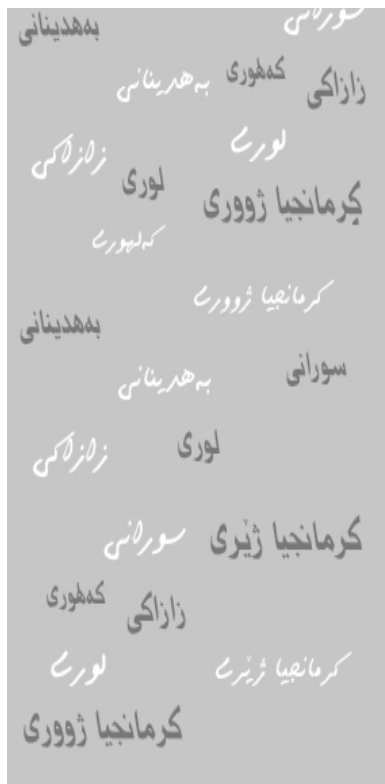
وهکو هه فه سه نگیهک دناقه به را شان هه ر دوو جه مسهران دا، واته ئەو کوردین کو هه موو دیالیکتان ب زمانه کی ئیکانه دزانن و زمانانی بیانی مینا مه کنزی و لودفیک پاولی دا، پیتقی به فی راستیی وه ر بگرن و په سه ند بکه بن کو دناقه کوردیی دا ب تیی زمانه ک نینه به لکو دناقه گروپه کا زمانان هه نه، کو ژ روانگه ها ژنتیکی فه گه له ک ژ هه ژ نیزیکن. هه رسی شیوازی کوردی کول ئاستی په یقسازی دا

ژ هه ژ نیزیکن، بریتینه ژ کوردیا باکوور (بوتی، بادینی، سه رحه دی، به رفراتی، دیاره کری و... هتد.) کوردیا ناقه راست (سورانی، نه رده لانی، مورکریانی و بابانی) و کوردیا باشوور (ئیلامی، کرمانشانی، هتد.) لقی ری پیتقی به بیژین کو کوردیا باکوور ژ لایی ریزمانی فه ژ هه ر دوو گروپین دی جیا واز، چونکی نیگار ه کی ریزمانیی که فن هه یه. هه ر دوو شیوازی دی، کو زور جارن وه کو ئیک دیالیکت دهینه پیناسه کرن، گورانی (هه ورامی، باجه لانی، زه نکه نه بی... هتد.) و دملکی (دیرسمی، پالوو/چه ولکی، سویره گی... هتد.) هه رچه نده ژ لایی په یفانقه لیک نیزیکن لی ژ بهر دوو که فتن و دوربیا جۆگرافی و هه روه سان هه قسوویاتی ده گه ل زمانین دن دا ژ لایی ریزمانی فه ژ هه ژ دوو که تینه. ب کورتی نهو پینج شیوازی زمانی کوردی هه نه هه می شیوازی کوردی سه ر ب گروپی باکووری رۆژئاپا یا زمانین ئیرانی نه. ب نیرینا من لۆژیکی تره کول شوینا زمانین کوردی، تیرمینۆلۆژی یان زمانانیا جفاکی (سۆسیۆلینگویستیک) بکار بینن و باسی شیوازی ئاخافتنا (speech variety) کوردی بکه بن ژ بهر فی چه ندی نه گه ر ل دویف فی بیروبوو چوونی ئەم پیناسا پینج شیوازی کوردی بکه بن گونجای تره.

درووستکرنا زمانی ئیکگرتی

هندهک رۆناکی برین کورد ئیدیا دکهن

جه وهه هری دهیته نیاسین) ئەق بۆچوونه د پیناژویا نه ته وه سازی ل گه لهک وه لاتان دا بوویه پێشهنگ و هاتییه بجهئینان و ب بناغی سه ره کیی دامه زانندا ده ولته نه ته وه هاتییه دانان.

تیۆر قانی لیبرال ویل کیملیکا دیبێژیت: ده ولته نه ته وه ژلایی چه مکی شه لسه ر بناغی زمانی هه قه به ش بوویه پیناسه و هه قواتایا « ده ولته «ی» ئەق بووچوونه نه بتنی دگه ل بۆچوونا لیبرالیان کو فی بابه تی د چوارچیوی تیۆرا دیکۆمینیستی دا باس دکه ن نیزیکی هه یه ، به لکو دگه ل روانگه یا چه پره وان ژی کا چه وان ل نک وان بابه تی پیناسه واته ناسنامه و هه وییه بده سته لاتا سیاسی شه گریده ن، ئیک دگریته.

ئه گه ره مه ژ به ر به ز ئیخستن و دروستکرنا پێوه ندی تیکه لیا دناقه به را گرۆ پاندا بقیته بۆچوونه کا ئەوتو دابره ئین ل

کو پیتقی یه ژ فان پینج شیوازان زمانه کی ئیکگریته بهیته دروستکرن. بۆ ئەنجامدانا فی کاری ژی دوو ریک هه نه: یا ئیکێ ئەق هیه کو لدویف یاسایین ده نگسازى و پیکهاتا مؤرفۆلۆیا کوردی ل چوارچیوی وی بابه تی زماناسی دا ئەوا ب زماناسیا ده مه زانندی (reconstruction linguistics) دهیته نیاسین « پرۆتۆ کوردی » دامه زربین. واته فۆرم یان پرۆتۆتیبیا زمانه کی کوردی دابه زربین، کو هیشتا دابه شی شیواز و دیالیکتین جیا واز نه بوویه. ریکا دووی ئەق هیه کو هه ر ئیک ژ فان پینج شیوازان، هه تا ناستی زمانه کی نه ته وه یی بهیته به رزکرن و ببیته زمانه کی سه ر ناوچه یی (supralocal)، واته زمانه ک ل سه رو هه می زمانین دن. گرفتا ریکا ئیکێ ئەق هیه کو هه لپه رتته کا ب فی شیوه ی، واته دروستکرنا پرۆتۆتیبیا کوردی، دبیته ئەگه را دروست بوونا کوردیه کا سه یه ر کو زۆربه یا کوردان نه شین تیبگه هن. به دیلی دووی ئەو ریکه، ئەوا بزاقا ناسیونالیستی ل گه لهک وه لاتان هه لپه رتی.

تیۆرا زمانی ئیکگریته و پرۆژی نه ته وه سازی

وه کی ئاور دبێژیت: (د پیناژویا نه ته وه سازی دا و رپیدانا بکارئینانا زمانی نه ته وه یی گه لهک جارن نه ک بتنی ب پینگه قه کا گرنگ به لکو ب پینگه قه کا

وی ده می دکه فین هه لوسته کی ناسیمیلیا سیونسیت واته هه می تشته کی دنا ف خوه دا بهه لینی. نه گهر پرۆژی ده ولت نه ته و مؤدرن ل شیوی کلاسیکی خوه دا لسه ر بناغی زمان هاتبسته دامه زانندن وه کو نمونه بهک بو پرۆژی نه ته وه سازیا کوردی دیارده به کا تیکده ر و بی مفایه، چنکی پیتهقی یه پرۆژی نه ته وه سازیا کورد ل کوپیتکا پؤست مؤدرنیته دا، بناغی سه ره کیی خوه لسه ر چه مکیین مافی مرۆقی، پلورالیزم و دیموکراسیی دامه زینیت. ل وی ده می کو پرۆژی نه ته وه ده ولت سه ره لدا، سانترالیتته و ناقنداتی جهه کی بهیژد چوارچیوی چه مکی ده ولت دا هه بو و ل هه مبه ر دا جه ماوه ری شیانا پشکداری و زیارا نا فگرۆبی (intergroup mobility) نه بو و کو دژی قی پرۆسی راوه ستن لی نه و ه سا نینه چونکی ب نه گه را وه رار و پیشفقه چوونا ته کنولۆژیی، شیانا پشکداری و زیارا نا فگرۆبی زور بهیژ بوویه. چه مکی بقی رهنگی واته دروو ستکرنا ئیک زمان و ئیک نه ته وه کو ژیده ری وی ژا کو بینیستیا فره نسیه، نه و نه بتنی ل سه ر ئاستی جیهانی توشی کیشه و گرفتین بناغه یی بوویه به لکول روژه ه لاتا ناقه راست ژیه رسقده را راستیا کلتوری و جفاکیا ده فهری نینه. ژبیر نه که یین کو کوردان پتر ژ هه ر نه ته ویه کی دن ئیش و بازار ژ نه جامین پهیره و کرنا قی چه مکی دیتنه. هه ر پیننگافه کا ناقه ندی کرنا

(سانتریپیتالی) زمانی، دی نه جامین بهروفاژی هه بن. چونکی خه لک ل ئاست پرۆژی ب سه نته ر گریدانی قه هه می جاری وه کی دژاتیکرن، دینامیزمه کا سانتری فوگال واته ره فین ژ ناقه ندی ژ خوه نیشاندده ن.

به رزکرنا ئیک ژ شیوازان ده ر نه نجامه کی نگه تیقی سیاسی. جفاکی و هه تا یاسایی هه یه. جفاکانسی فره نسی، زمانی ستانده رد یان ژی زمانی ئیکگری ب زمانی ره و (langue légitime) نا ف دکه ت واته نه و زمانی کو هه ژی پشته فانیه کا یاسایی یه، و بقی رهنگی شیوازین دی یین زمانی ب نه ره وا ده ژمیریت و په راوینز دکه ت. چونکی ژیده ری مه شروعیه تی هه ر دبسته زمانی ستانده رد ژ به ر قی یه کی هه ر هه وله ک بو به رزکرنا شیوازین دن دبسته ناشه رعی و پیتهقی یه لدویف چه مکی ناقه ند خوازیی بهیته چه وساندن.

زمان و پهروهده

لدویف پیناسا باسیل برنستاین، دوو شیوازین زارکرنا زمانی هه نه، کؤدا سنوو رگری و کؤدا پیشکه فتی. زمانی کؤدا سنوو رگری نه و زمانه، یی کو نه م بو دانوستاندنا روژانه و نه فره می بکار دئین. و زمانی کؤدا پیشکه فتی ژی زمانی بیافتی گشتی و فره می بخوه قه دگریت کو گریدای ده ور به ر و کونتیکیسی یه. زمانی فیرگه ه و زانینگه هی کؤدا

بیت. د قیّ پەییوئندی ییّ دا نەییە کسانیی و نەهشەنگیا جفاکی و چینیایەتی رەنگەکیّ ئیئتیییک و زمانی بخوئە قە دگریت.

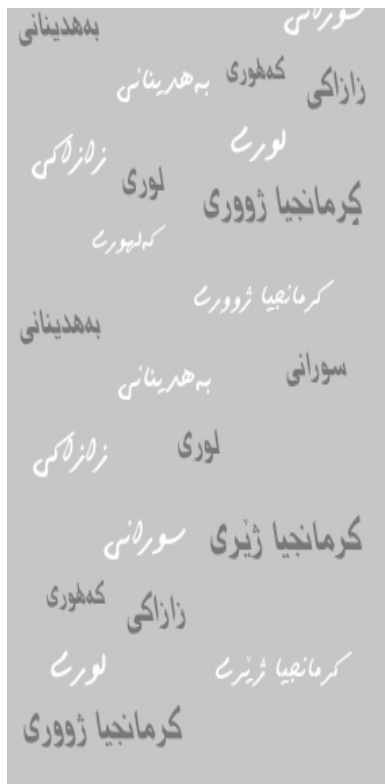
نەییە کسان بوونا ریژا نوینەرانی کرنیّ کیمینا دیوکراسیی و پیشیلکرن مافیّ مرؤقی ل دوئیف دا دەییّت. ئەگەر مرؤق ب چافەکیّ بیّ لایەن بەریّ خوئە بدەتە دورهیلیّ کوردان، ئەق کیشەییە هندا دی ئالۆزتر دبیت. ب کیمی قە چونکی ئەقرو هەمی دیالیکتیّن کوردی شکلهکیّ ئەدەبی هەییە لەوا ئاخفتنکەرین هەمی دیالیکتان داخوایا زمانی دکەن کو داخوایەکا رەواپە. وەکی پیشترژی هاتیە باسکرن هەبوونا شیانایا بزاقتنیّ و چالاککرنایا زبارا ناؤ گرؤپی یا ئاخفتنکەرین دیالیکتان، قیّ داخواییی پتر بهییز و رۆنتر دکەت. هەتا هەندەک جفاقیّن ئاخفتنا کوردی، مینا ئاخفتنکەرین دملکی، داخوایا زمانی خوئە هەند پیشخستیە کو هەندەک ژوان خوئە وەکی گرؤپەکیّ غەیری کورد پیناسە دکەن، کو د ئاستی سیاسەتیّ دا خوئە ل شیوئە و هەییەتا ناسیۆنالیزما زازا دا نیشان دەت. هەر وەسان هەورامی بیّن گوران ژی داخوایا ئۆتۆنۆمیّ - ب بوچوونا من ئەو ژی رەواپە - ژ حکومەتا هەریما کوردستانی کرییە. ژبەر هزرا بالادەستی یا پارانۆیی و دردۆنگ بوون، هەر جوئە داخوایەکا دن یا زمانی یا ژ قیّ جوئری ژلاییّ ئاخفتنکەرین دیالیکتیّن نەبالادەست قە بهیّتە پیشکەشکرن ب داخوایەکا بیانی و دوژمنکاری دەییّتە

نافکرن. ئەقە ژی هەر هەمان هەلوئستیە ییّ تورکان بەرامەر کوردان هەیی. راستی ئەقەییە کو پەییوئندی و تیّکەلیا ناؤ گرؤپی د مؤدیرنیستیّ دا چەمکیّ گرؤپیّن ئیئتییکی، هەریمی و نەتەواپەتی بەرفرەهتر دکەت.

ئە نجامین نەریتی بیّن درووست بوونا زمانی "ئیگرتی"

د ریازا گویا یا درووستکرنایا زمانی ئیگرتی دا ئەم زمانەکیّ ئاتروئی واتە لاواز بیّ هییز، و زمانەکیّ سۆپرالوکیالی بیّ بالادەست درووست دکەین وەکی بەری نەو هاتیە باسکرن، گرؤپی لاواز و بیّ هییز ژ بەر شیانایا بزاقتیّ و زبارا ناؤ گرؤپی، ل هەمبەر زمانی بالادەست بو مەبەستا هندی کو بییّتە زمانەکیّ نەتەووی بیّ فەرمی و بالادەست کارقەدانەکا توند ژ خوئە نیشان دەت و ملکەچ نابیت. درووستکرنایا زمانەکیّ نەتەووی، کو لسەر بناغی دیالیکتەکیّ درووست دبیت، دبیتە ئەگەری پشت گوئە هافیتنا دیالیکتان دی. لقییری دەستە یان گرؤپا پشت گوئە هافیتی دناؤ جفاکی دا توشی نامۆیی بیّ دبیت. ئەگەری نامۆ بوونی ژی وەکی بەری نەو هاتیە باسکرن بو هەبوونا دەلیشا پیشکداریا جفاکی (یان ژی رینەدان ب پیشکداریا جفاکی) و ئاستی نوینەرانیی لدوئیف پیناسا وی ب خوئە دزقیریتەقە. واتە ئەگەر بادینی بیت پیئتقیە ب پیناسا بادینی و ئەگەر سۆران بیت پیئتقیە ب پیناسا خوئە یا سۆرانی و ب زمانی خوئە پیشکداریی د

جفاکی دا بکته. نمونا بهروفاژیا وی تورکیایه، کو کورد دشیته ب پیناسا تورکی بیته سهروک کومار ژی، ل دهمی کو همی لایه نین دی یین پیناسا کوردی - پیناسا زمانی ژی دگهل دا - هاتینه کریمینالیزه کرن، واته ب نه مه شروع دهینه زانین و گلهک جاران بوویه نه گهری ژ ناقبرنا فیزیکی. دوور نینه نه ههستی نامو بوونه ل کوردستانی ژی دا ژ نه گهرا سه پاندنا دیالیکته کی بسره دیالیکتن دی دا دروست بیته، چونکی ژنییک قهقه تیان دناقههرا کؤدا سنوورکری و کؤدا پیشکه فتیا زمانی دبیتته نه گهری پهراویژ کرنا گرؤپه کا زمانی، نامو بوون ههروه سان دبیتته ژیدهری کارقه دانا جفاکی ناخفتنی (speech oommunity)، کو ههست دکته مافین بنه ره تیبین وی - ژ وانان مافی زمانی. هاتینه پیشیل کرن. کارقه دان دیتته نه گهری بهر خوه دان ل دژی وتاریژی نا هندی خواز و هومؤژنیستی (تهک فورم یان تهک رهنگ کرن) یا دهسته لاتا سیاسی، کومه شروعیه تا خوه ژ چینا بالادهست وهرگر تیه؛ واته نهو چینا کو زمانی وی زمانی کؤدا پیشکه فتیه. لدویف فی وتاریژی هه پینگافه کا سانتری فوگال ژ بوونا دابین کرنا مافی زمانی گرؤپه کا پهراویژ کری مینا پینگافهک ژ بو تیکدانا نیکه تیا نه ته وهی و هه تا ل دژی ناسایشا نه ته وهی دهیتته هژمارتن. لقیژی ب پیتقی دزائم باسی کومبوونه کا په رله مانی کوردستانی بکهم.

کومیسیونا پهروهردا نهنجوومه نا نیشتمانییا کوردستانی چهند بسپورین بیافی زمانی داخواز کر بوون، نهز دگهل دوو هه فالین دی ژ دهوکی هاتبوینه داخواز کرن، مژار ل دور دهستووری ئاکادمییا کوردستانی بوو. من دوو تیبینی ل سهر دهستوری هه بوون، یا ئیکی لدور وی بهندی بوو یا باسی ره سه ناتیا زمانی کوردی دکر، کو بهیتته لادان، چونکی وهرگیرانا راسته وخویا دهستوری (مجمع علمی عیراق) بوو، کو تیدا باسی سه لامه تیا زمانی عه ره بی دکر. ههروه سان لنگ من نه هه بوچوونه، بوچوونه کا ئینسیسیالیستی و جه وهه ری بوو. چونکی تیکهل بوونا زمانی ژ نه گهرین جیاواز دیار دهیه کا سرؤشتی یه لی پرسبار نه هیه کی دهستنیشان دکته کو کیژ زمان ره سه نه و کیژ زمان ره سه ن نینه؟ بهنده کا

دی کو د دهستوری دا هاتبوو باسی خهبات ژبوونا دروستکرنا زمانی ئیکگریتی کوردی دکر کومن ژ بهرفان فاکته رین کو نهودی باس کهم ب باش نه دزانی و نزام ژی. سهروکی کومیسینی، ب هه فدهنگی دگهل به شدارین دی گوت ئهغه بریارا سهروکی هه ریمی یه و سهروکی هه ریمی زمانی ئیکگریتی وهکی ئه منا قهومی دبینیت. بههر شیوهیه کی بیت نه ز د وی باوهری دامه کو زمانی کوردی پیوه ندیه کا تهواو ب ئه منا قهومی قه هه یه، لی بهروفاژیا وان به ریزان، نه ز دبینم دروست بوونا زمانی ئیکگریتی مه ترسیه بو سه ر ئه منا قهومی، چونکی نه گهر جشاکه کی ئاخفتنی هاته پهراویز کرن و مافین وی بین زمانی نه هاتنه دابین کرن و هه تا ژ بهر داخواریین خوه بین رهوا هاته چهوسانندن، ل وی ده می ئه م دچینه دقونه عه کا دی دا، کو تیدا گرۆپی پهراویزگری، نامۆ بووی بیان چهوساندی ههستا جوذا خواری لنگ دروست دبیت واته:

پهراویز کرن ← نامۆ بوون ←
 بهر خوه دان ← چهوسانندن ←
 جوذا خواری ← ژئیکغه قه تیان

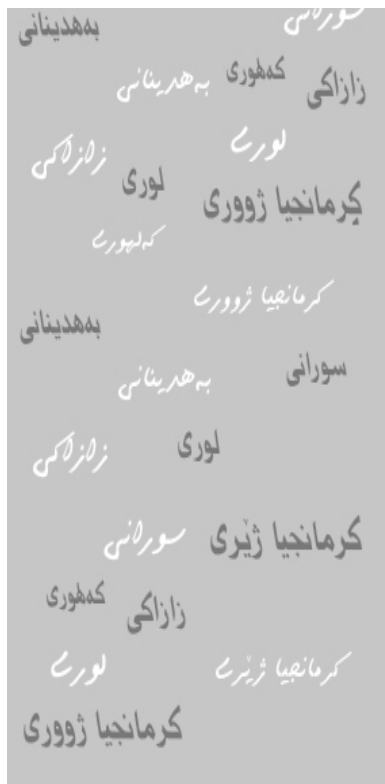
ب واته یه کا دی ئه ووزه و دینامیزما کو ئه مین کورد ل هه مبه ر «ئهوین دی» دا ئازاندین، قی جاری دبسته ووزه و دینامیزمه ک کو ئه م بخوه دناق خوه دا و ل دژی هه ق دوو دا بکار بینین. دگهل قی چهندی ژی، جوذا خواری (بو نمونه

جوذاخواریا زازا و گورانان ال هه مبه ر وی و تاریژییا تواندنا پراکتیکی یا کو ب هه لپژارتنا زمانه کی نه ته وهی یی ئیکگریتی دروست دبیت، گرنه نینه. ب بهر چا قگرتن و هه لپژارتنا قی و تاریژیی ئه م دی هه ر وی به لایی ب سه ری خوه ئینین یی دوژمانان سه ری مه ئینای.

کیژ ریک باشته؟

ب بوچوونا من ژبوونا خوه ده ربا زکرن ژ قی مه ترسیی چاره سه ریه کا ناقنجی هه یه. د قی ریبازی دا بیی کو ئه م هه سستی کهسانین لایه نگرئ ئیکپارچه یی و ئیکگریتی زمانی بریندار بکه یین و ب ئازرینین، دشیین ب بهر چا قکرنا و تاریژییا زمانیا دیوکراتیک، واته فره نا قه ندیا زمانی (pluricentrism) کیشان چاره سه ر بکه یین. فره نا قه ندیا زمانی واته زمانه ک کو چه ندین ستاندارد هه بن. و هه می دیالیکتین کوردی (ب زمانی کوردی) بزانیست. ب بهر چا قکرنا و تار بیژییا فره نا قه ندیا زمانی کو ب پیاده کرنا وی ئه م دشیین ژ لایه کی قه قی هه مه جو ری و پلورالیزمیا زمانی بیاریژین و ژ لایه کی دی قه دشیین ئیکگریتی وی نه ته وهی بیاریژین. ب واتایه کا دی، بلا هه ر پیننج دیالیکتن کوردی ب فه رمی وهکی شیواژین نه ته وهی یی بین کوردی بهینه نیاسین. هنده ک رهنگه بیژن ب بی هه بوونا زمانی ئیکگریتی ئه م دی چه وان شین پۆلیتیه کا (له شه کی سیاسی) هه قپشک واته « کوردستان

ژ ناڤ برن و ئاسیمیلایسیونا کوردان ب دهستی کوردان.

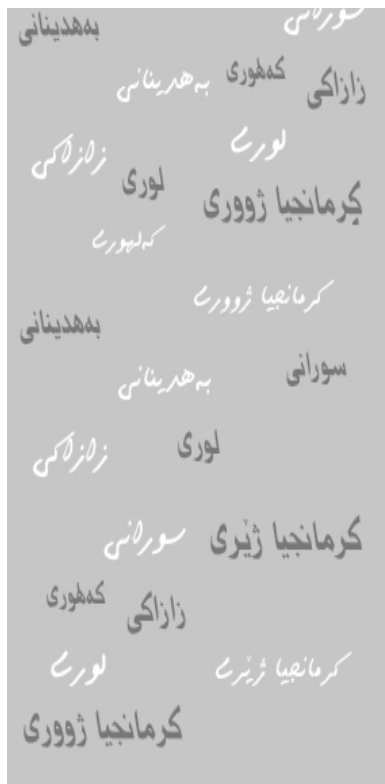
ههروهسا لقییری ب پیئتی دزاقم دهوری رۆشنییر و دهسته لاتا سیاسی کوردستانی ل دارشتنا کیشا زمانی دا شروقه بکه م. لسه رده می رینیسانی ههتا نهو نهوا رۆل هه بوویه د گۆهرینیین بنه رده تیین دناڤ جفاکی دا، زانیین، تهعه هود و وهلاعا رۆناکییران بوویه کول بیافیین جوراجور دا بووینه نه گهرین درووست بوونا ریفورمیین جفاکی. لی د هه مان دهم دا پیئتییه بزانیین کو هه ر وشه نییرهک نه شیت وهکی به رپرسی راگرتنا جفاکی بهیته هژمارتن. بو نمونه کیشا دره یفوس و هه لوستی رۆناکییران دی بین رۆژنایایی ل هه مبه ر دهسته لاتا داریا سهرده می وان ژ پیئخه مهت مافی مرۆقی و عه داله تی بوویه. رۆناکییران کورد ل باشووری ب قی

«درووست بکهین. راسته پیئتییه نه ته وه بشیت ب زمانه کی دگهل ههڤ دوو دا دانوستاندنی بکهت و بو قی مه به ستی ژی پیئتییه بشین خاله کا پیوه ندیا ههڤ ششک درووست بکهین و ههروهسان و تارییتی و خیتابه کا ههڤ ششک بو درووست کرنا پۆلیتییه کا ئیکگری، واته «کوردستان» ی پیک بینین. ههز و قیانا پشکداری کرن د و تارییتی گشتی دا دوو بنه مایین سهره کی بین ههڤ ولاتی بوونا دیموکراتیکن. لی پیئتییه نهڤ کیشه یه د سیسته می په روه ردی دا بهیته چاره سهر کرن. دشیان دایه و تارییتی فره ناڤه ندیا زمانی د قی سیسته می دا بهیته پاراستن. نه م پیئتییه ل هه مبه ر ئابلزقه دان و مؤنۆیولی یا زمانه کی دیارگری راهه ستین و لدژی وی خه باتی بکهین و ل شوینا وی ل وهلاتی خوه - وهک سیاسهت، کو تیدا ههڤ وهلاتی بوون ب واتا هه بوونا چه ندین پیناسین زمانی و ههروهسان ب واتا هه بوونا ههز و شیان هه می که سه کی بو پشکداری کرنی د و تارییتی گشتی دا دهیت - فره زمانی به لاڤ بکهین.

فره زمانی تاکه که سی (individual polyglossia). ژماره یه کا زۆرا کوردان فره زمانن. پیناسه رجه کی گرنه گه بو وه رارا پیناسا کوردستانی بوونی، بلا فره زمانی بیته دیارده یه کا نیف کوردی. ژ بهر قی یه کی پیئتییه خویندنه گه هین کوردستانی ژ بوونا ریکخستنا پیناسا تیکه لا زمانی بهیته دامه زانندن بیی کو بن ب دهزگه هیین

ههلوستا خوه يا داويي، ژ ئيلييه راليتي دهرياز كويه. ئەڤه جوړي ئيوري و تهعنه يه بوچه مكى ناسيوناليزما كوردى، كو روئاكبير داخوازي ژ دهسته لاتي بگهت. ههتا رهخني توند ژي ژي بگريت - دهسته لات دهسته گرويه كا دياركوي دا بهيته زهبتكرن و ههتا بوهندى دهسته لات ب مفا وهرگرتن ژ نامرازي (زمان) بهيته سانتراليزه كرن. ئەنتي كه ئەڤه يه، دهسته لاتا سياسي ژي هه ره همان ناوازي لي ددهت. دكومبونه كي دا كو پار دگهل روشه نيبيرتن باژيري دهوكي هاتيه ئەنجامدان، من بوچوونهك ئاراسته ي سهروكي هه ريمي كر و من تيدا دووپاتي لسه رڤي چهندي كر كو چونكي كيشا زماني ب ماف و ديموكراسيي قه گرئدايه لهوا پيئتيه خيتا با فره ناڤه ندي هه لبرتيرين ژ بوونا پاراستنا ئي كگرتنا نه ته وه يي و پيئكه گرئداني خهلكي كوردستاني، هه رچه ند به ريزي د به رسفدا گوت كو مه سه لا زماني پيوهندي ب ديموكراسيي قه نينه و ئەمنا قه وميا مه يه و مينا ملله تين دي ل دهڤه ري پيئتيه مه ژي زماني ئي كگرتي هه بيت. بوچوونا دهسته لاتا سياسي و بزاقا روشه نيبيري ل كوردستاني (بتاييه تي ل باشووري كوردستاني) لدور ئي ك هه ز دڤريت؛ جيا وازيا وي بتني ئەڤه يه كو روشنبير دخوازن ئەڤه هه زا نه ديموكراتي زويتر بهيته جي به جي كرن. زمان هه لگري ناڤه روكا كلتوريه، ئەڤه ر شيوزي زماني بهيته په راويز كرن

وي كه لتوري ده ليڤا ژياني و وه راري نامينيت. ئەڤه ژي جينوسايدا كلتوري يه، ئەڤه مونيسم (ئيك فورم كرنا) كلتوريه؛ ئەڤه ل ده مه كي دا به كو جيهان به رڤه پلوراليزما كلتوري دچيت. و تارييژيا زماني پيوهندي كه راسته و خو ب شيوزي وه رارا ناسيوناليزما كوردى قه هه يه. مه دوو ريكل پيشن، يان نمونا جيرانين خوه د دوو باره كه ين، واته مينا ئەو برايي روشه نيبيرن كورد ب عه بايي عروبي (ناسيوناليزما عه ربي) كورديني دكه ين و مينا عه ره بان ژي لايه زال پارچه پارچه، ناموديرن و شمولى دميين و به ره مه مي هه ربا مه ژي نابيته ئيك ژ سه دي يا وه لاته كي مينا ئسپانيايي، يان ژي ئەم دي ري كه كي هه لبرتيرين كو مه به رڤه و ه رار و ديموكراسيي قه بهت. به روڤاژي و تارييژيا فه رمي، من دڤيت ب ئاشكرايي بيژم كو ئەڤه دوو رويا تي و ديا گوژي يا دژي عه ربي، في هه ستي لنك مرؤفي دروست دكهت كو دييژي لنك روشنبيرين كوردين باشوور، عه ره ب و فه ره نكي عه ره بان به رزتر ده يتنه ديئن. ئەڤه ر نه بوچي ئەڤه و تارييژيا زماني يا نه ديموكراتي ل ناسيوناليزما عه ره ب و عروبي بهيته كود. كوي كرن؟ پشكا مه زنا وه رارا ديموكراسي، پلوراليزم و توليرانس سه روكانيا خوه ژ مه عريفه و زانستي وه رديت. و دي ئەم دزانين ژمارا وان په رتووكين بو زماني عه ربي ده ينه وه رگيران ناگه هيته ژمارا وان په رتووكان

بيٺن بوزمانى ليتوانى دهيننه وەرگيران. ئەقەل دەمەكى كۆنفسا عەرەبان ژ دوو سەد ميلليونان دەرياز دبیت و نفوسا ليتوانى كۆپشتى هەلوهشاندا سۆقيه تى جۇدا بوويه، ناگهيهته پينج ميليون كەسان. ئىيك ژ مەزنترين دابيشين جفاكى كوردستانى نەبوونا مەعريفان زانستى مەرفايەتیه. ژ بەرقى چەندى سەير نينه كو دبينين دەستەلاتا سياسى خيتابەكا نەدموكراتيا ب قى رەنگى هەلدبژيرت. مخابن لقيرى دەستەلاتا سياسى زانست و مەعريفان خوە ژ قان رۆشەنبيران وەردگريت، كو مخابن ئەو ژى د كەلتورى مۇنيسست (ئىكرەنگ كرن) و توتاليتيريا بەعسى دا هاتينه سۆسياليزە كرن.

هەمى هەول و تىكوشان بۇ دروستكرنا زمانەكى نەتەوهيى يى ئىكگرتى. ل ژير قى پەردى -يان كۆد- كۆپى كرن قەرئزا چەتا ناسيؤناليزمين مە بيٺن دينه، واتە كوردينى كرن ب خيتابا خوە گریدا ب ديروكيقەل ژير كولاقي پەهلەوى ل رۆژهلاتى، كوردينى كرن ب پرهنسيبن كەمالستان و ب شەبقا ئەتاتوركى ل باكوورى، كوردينى كرن ب عەبايى عروبي ل باشوورى رەنگقەدانا قى ئاخافتنى يە كو » ئەم ژى نەتەوهيه كين و زمان و كلتورى مە ژى ئىكه». لقيرى پرسيار ئەقەيه بۆچى پيتقيه بزاقا نەتەويى يا كوردى رەنگقەدانا ناسيؤناليزما نەليبراليا جيرانان بيت؟ وان مەزەهەب و دۆكترينەكا ناسيؤناليستى لدويف هەدەك ئاشوپ و خيتابين ديروكى

بۆخوە دروستكرية، مە ئەق دوكترينە نينه، بتنى هەندەك لايەنين سياسى و رۆشەنبيرى هەول ددەن ب شيوەبهكى چەوت بنەمايىن قى دوكترينى دامەزبين. ل دەمى كو ئەق خيتابە بۆ مەبەستا دروستكرنا دەولەت نەتەوه بكيىر بەرى سەديا دوو سەد سالان بەرى نەودهاات و نەوبكيىر ناھيت. پيتقيه بيژين كو بيى هەبوونا مەبدەع و پرهنسيب وەرگرتن ژ مافى مەرقى و ديموكراسيى، ئەو ژى ل سەردەمى پۆستە ئيندوسترياليسست (پاش- پيشەسازى) دا پرۆژى نەتەوهسازيا مە شكەستنى دئينيت و دى هەلوهشييت. ئەگەر ئەم قى رىبازا نەدموكراتىيك و نەليبرالى هەلبژيرين، ئيدى مە پيتقى ب دوژمنان نينه؛ چونكى پرۆژى نەتەوهسازيا مە دناف خوە دا دوژمنين خوە دروست دكەت و د ئەنجام دا دى هەلوهشييت.